

KARIN SMIRNOFF

GAUPAS KLO

Oversatt av Lene Stokseth, MNO
lene.stokseth.no

**KAGGE
FORLAG**

Utdrag

*Sagor säga, sägner mäla:
nordanom den fasta stjärnan,
västvärt bortom sol och måne
är vart stenblock guld och silver:
ärlstenar, sänkestenar –
guldet glänser, silvret skimrar,
fjällflåg spegla sig i havet,
solar, månar, stjärnor stråla
le mot sina spegelbilder.*

(Anders Fjellner 1849,
fra det samiske eposet *Solens söner*,
översatt til svensk av Björn Collinder i 1953)

DET FINNES ET eget sted i helvete for direktører og risikokapitalister. Menn med svømmehud mellom tærne og flyvedyktige armer.

Som trekkfugler begir de seg av gårde når været slår om, men det kommer alltid nye. De som trosser kulden og bretter opp ermene selv når vinden biter som verst.

Prospektene som værer penger. Store penger, ellers ville de blitt værende i sola.

Som spåmenn legger de øret mot gråberget og sier «her». «Her er det så store rikdommer at ingen vil kunne si nei.»

Når moroa er over. Når malmåren er tom eller metallprisene har sunket, er det ikke de som står i en fullsatt kantine og forteller at det er dårlige tider. De har en hel HR-avdeling til drittjobben. Selv er de for lengst over alle hauger. Langt fra forgiftede vassdrag og forurenset jord, langt fra arbeidsløse gruvearbeidere med lunger som har pustet inn steinstøv, asbest og dieseldamp.

Direktørene og risikokapitalistene er allerede på vei til nye steder, andre fjell. Under et annet selskapsnavn.

Med ferske styremøter og en ny pengebunke å vifte med under politikernes neser tas de nok en gang imot som helter. De som skal løfte kommuner i grisgrendte strøk til økonomiske høyder, skape jobber og gi fremtidstro.

1

DET ER NATT. Flere kuldegrader, selv om det er et godt stykke inn i mai. Gresset knaser av frost da han tar veien gjennom skogen, med målet i sikte et par hundre meter oppstrøms i Njakkaurebäcken. En bekk som renner forbi den nedlagte Gasskasgruven, eller «Hølet», som den kalles på folkemunne.

I lyset fra en voksende måne tårner bygninger og gråbergshauger seg opp som en forlatt alpelandeby. Fra der han står, ser han ikke selve «Hølet», og det er heller ikke målet.

En viss nervøsitet iler gjennom kroppen, men han er ingen grønnskolling. Han vet hva han gjør. Skal bare hvile litt først. Vrenger av seg ryggsekken, feller ut stolen og fisker opp en termos.

Et par kopper senere har han fått igjen kreftene. Pulsen er rolig. Luften er god.

Han trekker frem kanoen fra gjemmestedet under en gran, der den har ligget siden i fjor. Det ble ikke så mange utflukter. Egentlig bare én. Han saumfarer bunnen etter skader. Drar kanoen ned til vannet og surrer den fast til et tre til han har fått igjen pusten.

Vannet risler lett rundt skroget da han skyver seg ut ved hjelp av padleåren. Nå kan han rolig la seg flyte med strømmen et par hundre meter ned mot broen.

Broen over bekken skal stamme fra 1700-tallet. Da gruven kom i drift, en gang på slutten av 1940-tallet, fikk den sin nåværende form. Forsterket av jernbjelker, bygd for å tåle vekten av fullastede malmvogner på vei ned mot kysten.

Nedenfra skimter han broverkets gamle steinlegging. Perfekt proporsjonerte granittblokker puslet sammen, bygd i en tid da skjønnhet hadde verdi.

Han bremses ned kanoen. Langsamt for ikke å miste balansen henger han ryggsekkstroppen rundt en rusten øyebolt av jern og sikrer den med noen runder armeringstråd. Tolv kilo burde den tåle. Sikkert tolv hundre også.

Selv gjengbarn som knapt er i tenårene, vet hvordan man lager en bombe. Men de har sannsynligvis mangelfulle kunnskaper om bombens effekt i forhold til mengden. Risikozonen for ett gram sprengstoff er tjue meter. Selv har han overdimensjonert ladningen på grunn av den åpne flaten. Sprengeffekten er mer effektiv i en bil eller andre lukkede rom, og han vil være sikker på at broen faktisk går i luften.

Han skulle ønske han kunne stå et stykke unna og bevitne det hele, men den fristelsen har han slått fra seg. Teknisk sett spiller det ingen rolle om han stryker med. Han har snart levd livet til fulle. Derimot har han ting igjen på agendaen før det himmelske lyset tar imot sjelen hans.

Han holder opp armbåndsuret mot lyset fra hodelykten. Tjue over tre. Padler noen tak for å få opp farten før han igjen bare glir gjennom det to grader varme vårvannet til broen ikke lenger er synlig bak ham.

Kanoen gjemmer han nok en gang under et tre. Tenker at det ville gjort seg med noen grankvister, men orker ikke. Det siste stykket mot bilen må han stoppe flere ganger. Pusten hveser ikke. Den tar slutt.

Svalt sengetøy mot en svett kropp. Morgenavisen og enda en kaffekopp. Han skyver opp putene bak ryggen og tar frem kontantkorttelefonen.

Kvart over fire er et passende tidspunkt for gasskasboerne å våkne til lyden av neste verdenskrig. Hans egen krig. Han legger

fra seg telefonen. Snur seg mot veggen og lytter til den fjerne lyden av sprengkraftens basstone.

Synd med den gode termosen, er det siste han tenker før han sovner.

Eller har han i det hele tatt sovet? Verken er tilbake.

Et øyeblikk fikk han det for seg at han var fri. Konsentrasjonen gled over på noe annet, opprømtheten, tok bort kraften fra hoggene i ryggen, og hosten krøp sammen som en mett hannkatt.

Nå klorer den opp nye sår innvendig. Et kvarter senere greier han å komme seg til toalettet. Pisser, passer på å barbere seg – noen slusk har han aldri vært – setter på en ny kjele kaffe og venter på de lokale sjunyheterne.

Kvart over fire i natt eksploderte en sprengladning som både hørt og kjentes over store deler av Gasskas. Ifølge politiet dreier det seg om en svært kraftig sprengladning, som blant annet har skadet broen over Njakkarebäcken, tidligere brukt som transportvei for malmbiler fra Gasskasgruven.

«I den nåværende situasjonen forsøker vi å orientere oss i området, blant annet forsikre oss om at ingen mennesker har kommet til skade. Angrepet klassifiseres som offentlig ødeleggelse med fare for allmennheten inntil etterforskningen har fastslått hva som forårsaket eksplosjonen», sier Hans Faste ved Gasskas-politiets avdeling for alvorlig kriminalitet.

I hvert fall en god start, konstaterer han og skroller gjennom Gaskassens nettavis. Omstendighetene til tross kommer det til å bli en god dag.

2

HVEM ER DET sin idé?

Svalas, og det har ulike årsaker.

Første grunn: Ester Nilsson, som er ny i Gaskassen og leter etter saker som skiller seg ut. Andre: Svala, som er praktikant i avisen i et par uker og hjelper henne. Tredje: Lisbeth Salander, som har sendt en drone i julegave.

«Kjenner du til noen fine fraflyttede hus?» sier Ester. «Vi kunne lage en lørdagssak om hjemsoekte steder.»

«Finnes vel mange, men om det spøker der, vet jeg ikke», sier Svala.

De lager en liste. Velger ut de mest spektakulære. I en kommune som Gasskas er det godt med ubebodde hus. De fleste er enkle trekasser og eldre tømmerhus som av ulike grunner står tomme. En eier uten arving, en arvetvist eller beliggenhet ved en trafikkert vei som før i tiden var praktisk, men som det nå for tiden knapt er mulig å selge til nederlendere engang.

Det siste huset på listen er sanatoriet.

Som andre sanatorier ligger eiendommen for seg selv, høyt og vakkert ved en innsjø.

«I motsetning til den geografisk nærliggende virksomheten i Sandträsk, som var i drift i et halvt århundre og behandlet nesten 30 000 personer, har sanatoriet i Gasskas en bortgjemt plass i den svenske medisinhistorien.»

Svala googler og leser høyt.

«Sanatoriet, med plass til tretti pasienter, ble bygd i 1945, først og fremst for å avlaste Sandträsk's mottak av tuberkulose-

smittede flyktninger. I 1963 flyttet de siste pasientene. Deretter har bygningen blant annet blitt brukt som behandlingshjem for misbrukere og som flyktningmottak under Balkankrigen. Fra midten av 2000-årene har huset stått tomt. På grunn av bygningenes avsides beliggenhet og forsømte vedlikehold har rivning vært diskutert.»

«Det må i så fall ha vært før desember 2021, da ble det tydeligvis solgt. Vi drar dit med én gang. Er jo bare bra hvis det er noen der. De vet kanskje om det spøker», sier Ester uten å reise seg. Fortsetter bare å skrive.

Svala betrakter Esters alvorlige profil som har stivnet i en tanke, og med blikket langt utenfor rommet.

I løpet av praktikantperioden har et vennskap vokst frem mellom dem. *Som en søster*, tenker Svala. En storesøster hun kan snakke med, fleipe med. En som lytter og svarer uten sarkasmer eller voksnes viftende pekefinger. En som sender tekstmelding om kvelden og spør hva hun gjør. En som deler ting, lærer bort.

Svala suger til seg alt hun får. Setter overskrifter, snekrer ingresser. Lar ordene fanges i artiklenes stramme format.

«Helvete Svala jeg kan jo skrive, men du ... du er en ordkunstner», kan Ester utbryte.

Men det er først og fremst det andre hun slikker i seg. Som «shit, Svala, sjekk bildet jeg tok av deg, er du klar over hvor pen du er», og noe våkner i puppens vei mot sommerfugl.

I betraktningen av seg selv og det hun ser i andres øyne har noe forandret seg. Hun er ikke lenger usynlig.

De følger GPS-ens veivalg gjennom grender, langs innsjøer og over åser inntil de når veis ende.

Det er til og med et skilt der. To. Et eldre med stedsnavnet og en mer moderne variant som opplyser besøkende om at området er privat og blir kameraovervåket. Veien er dessuten blitt utstyrt med en bom.

«Hva gjør vi?» sier Svala.

«Parkerer og går dit.»

Gårdsplassens tidligere pompøse sirkel med kortklipte hekker av rogn og fontene virker like forlatt som huset. Ingen kjøretøy eller mennesker varsler om liv. En gammel bjørk er blitt knekt av vinteren. Flaggstangen også. I skyggen ligger det fortsatt snøfonner.

«Ikke en kjeft», sier Svala.

«Men desto flere mygg», sier Ester og slår rundt seg.

Svala lar en mygg sitte på armen til den har sugd seg ferdig.

«De som våkner nå, er overvintrede hunner», sier hun.
«Sikkert ganske sultne.»

«Flaks at det finnes dyrevenner å spise på, da», svarer Ester og slår i hjel noen flere.

De rykker i låste dører, tar en runde rundt uthusene, men selv ikke der tar de seg inn. En gang iblant synes de at de hører lyder. Men når de stanser og lytter, er stedet stille, bortsett fra naturens egen bakgrunnstone.

De fortsetter til baksiden. Vindusrutene i første etasje er erstattet med sponplater. Her og der har pussen falt av.

«Vanskelig å lete etter spøkelser hvis man ikke kommer seg inn til dem. Vi må visst gi opp eller finne noen som kan låse opp», sier Ester og bråstopper. «Hører du, er ikke det en bil? Kanskje dumt at de ser oss. Er jo tross alt privat område.»

Så de løper mot skogen. Stopper ikke før de har kommet ut der privat vei er blitt offentlig.

Mellom trærne skimter de redaksjonsbilen. Og ved siden av bilen en mann som snakker i telefon.

Det er ikke noe merkelig med situasjonen, ikke egentlig. Ester hopper over grøfta og går mot bilen og mannen.

«Hei», roper hun på avstand, «vil du at jeg skal flytte bilen?»

Svala hører ikke svaret. Hun venter bak et tre til han har fjernet seg.

3

«JEG SKJØNNER FORTSATT ikke hvorfor han var så ubehagelig», sier Ester et par dager senere da de velger blant bildene av de forskjellige spøkelseshusene. «Nå rakk vi jo ikke engang å ta bilde av rønna. Kanskje vi må dra dit igjen.»

Svala har et annet syn på saken. «Ubehagelig» er ikke det rette ordet.

Hittil har hun ikke sagt noe. Ikke fordi Svala identifiserte mannen som en spesifikk person, men det spiller ingen rolle. Typen er den samme. Hakket over Bonuspeder, hennes tidligere taper av en stefar som satte sin ære i å oppføre seg som en skikkelig gangster.

Hvis man kan unnskyldte sammenligningen med utdødde raser, er Bonuspeder troglodytt og mannen neandertaler. Av den typen som forsyner ham med jobber. *Forsynte ham*, retter hun. Det avskummet er i det minste avskrevet, men det hindrer ikke at det finnes flere. På Svalas liste står det fortsatt navn uten tiltak, men også tiltak uten navn. Mennesker som direkte eller indirekte forårsaket dødsfallet til moren hennes. Med linjalen trekker hun rette linjer, setter kryss i kolonner. Av fem mulige kolonner er to viktige: *Lever* og *Død*.

Over neandertalerne hersker andre. Menneskeaper, klubbjakker, signettringer. Dressene har høyest rang. De som er blitt integrert i samfunnet og gjennom kapitalen sin har fått gå om bord i det industrielle fremtidstoget. De som nå sitter i debatter eller uttaler seg i aviser om verdien av meritokrati. Det vil si at minoriteter, urfolk, miljøaktivister og andre rettighetshavere

ikke skal stå i veien for dem som vet hvordan Sverige skal utvikles.

Det er nå Svala får ideen sin og forteller om dronen Lisbeth Salander sendte med følgende julehilsen:

Fra tante til Svala. Kan være bra til rekognosering.

Svala sier at bilder ovenfra kan se kule ut, særlig i skumringen, og Ester biter på.

«Jeg kan sikkert klippe litt fra andre artikler om sanatoriet. Eller ringe Elina.»

«Elina Bång?»

«Nettopp, sannsigersken fra Ensamträsk, som hun kaller seg nå. Bra kunstnernavn.»

Denne gangen kjører de inn på en skogsbilvei et par kilometer vest for huset. Tanken er å runde bygningen til fots og fortsette opp på en høyde i nærheten.

«Håper virkelig det er verdt bryet. For du har vel testet dronen på forhånd?» sier Ester og peser videre oppover åsen.

Det har hun, men bare hjemme på gården. Det finnes ubesvarte spørsmål, men artikkelen skal på trykk dagen etter. Fra åskammen er det fri sikt mot huset, en forutsetning for at dronen skal følge kommandoene. Mister den kontakten, kommer den til å styrte.

Ellers er forholdene gunstige. Solas siste stråler ligger som en gullkuppel over sanatorietaket og bakken under vil avtegnes som spøkelseslignende skygger. Svala kunne fortalt noe om de dødes nærvær, energien som aldri forlater universet, men lar være. Så godt kjenner de ikke hverandre.

Dronen letter. Det summende insektet flyr mot målet.

Svala styrer den en rask runde rundt eiendommen og videre tilbake til høyledraget.

De dødes nærvær er én ting. De som lever, er verre.

Da Ester foreslår at de skal våge seg ned til huset, sier hun nei. Fraflyttede hus har ikke overvåkingskameraer eller gitter bak gjenspikrede vinduer. Her er det mennesker.

«Jeg må hjem, har lovet å føre hundene. Onklene mine er borte i kveld.»

De kjører tilbake mot Gasskas og videre til Björkavan. Svala går innom hundegården. Tar med seg Kallak opp på rommet. Den største, den mest kjæln. Han legger seg ved føttene hennes. Alene hjemme tømmer hun dronens minne for bilde og overfører dem til datamaskinen. Velger ut et par til publisering og legger dem inn i Photoshop.

Det som ikke synes fra bakken, er at bygningen har takvinduer. Skarpheten er ikke så god. Først i pikselforstørrelsen kan hun skjelne konturene av mennesker.

Hun lukker datamaskinen. Blir sittende en stund og stirre ut over gårdsplassen på Björkavan. På mange måter har Svalas liv blitt bedre. Fra i høst har hun bodd hos onklene sine, i huset som var Mammamärtaens barndomshjem. Hun har fått hennes rom, hennes seng. Går ut om natten og ser på stjernene, nordlyset, månen og de flyktige skyggene som beveger seg over gårdsplassen. Det er ikke noe å være redd for her, men mye å savne.

I begynnelsen var det en trøst. Hun ropte, Mammamärtaen svarte. Nå er det omvendt. Som oftest velger Svala å la være å svare. Mammamärtaen er en sorg som bør fortæres i mindre biter. Det er fort gjort å sette den i halsen.

Det er sent, men Ester er våken, hun svarer med én gang, som om hun ventet på telefonen.

«Bildekvaliteten ble dessverre for dårlig», sier Svala. «Du må bruke sjangerbilder.»

Svala hører at hun skriver. Spør hva hun gjør.

«Helt sykt», sier hun, «men sanatoriet eies av Mimer Mining.»

Svala spør hvem de er.

Tastene knatrer en stund før Ester svarer.

«Morselskap til Sveagruv AB, som har fått tillatelse til å prøvebore ved den nye gruen. Hvis vi sprenger huset, blir det kanskje ikke noe av planene deres. Nei, kødda, men interessant likevel, ikke sant?»

«Hvor fikk du den informasjonen fra?» spør Svala.

«Fra Ante, en venn. Han tar et nerdete teknologistudium i Lule og er en jævel på å hacke. Forresten», sier hun, «du kommer vel på møtet i morgen? Og ikke glem banneret, vi trenger det på lørdag. Hvis du har lyst, kan vi ta en pizza etterpå. Jeg har en ny idé jeg vil diskutere. Ikke verdens enkleste, men ... nei, vi tar det i morgen. Sov godt, min lille hvitveis.»

Min lille hvitveis. Noe mykt og varmt farer gjennom Svalas kropp.

«Du også», sier hun.